LUND UNIVERSITY

Varför blev tjänstemannarörelsen så stark i Sverige?

Kjellberg, Anders

Published in:
Perspektiv på arbetsliv, samhälle, fritid och skola

1985

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (1985). Varför blev tjänstemannarörelsen så stark i Sverige? *Perspektiv på arbetsliv, samhälle, fritid och skola*, (2), 12-13.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Varför blev tjänstemannarörelsen så stark i Sverige?

I Sverige är nästan alla anställda med i ett fackförbund. Det är unikt. Inget annat land kan uppvisa något liknande. Förhandlingsrätten, satsningen på arbetsplatsklubbar och organiseringen i rena tjänstemannaförbund är förklaringen till tjänstemännens starka ställning i Sverige, skriver Anders Kjellberg, forskare vid Lunds universitet.

I Sverige är både arbetare och tjänstemän mycket välorganiserade. Så mycket som ca 85 procent av vardera gruppen tillhör en fackförening. Det gör Sverige till ett fackligt föregångsland som intar en internationell ledarplats när det gäller andel fackanslutna. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt: den fackliga organisationsgraden är ovanligt hög.

Facklig organisationsprocent för löntagare.

	1980	1984	
Sverige	85	87	
Danmark	79	81	
Belgien	75		
Norge	58		
Österrike	58		
Australien	55		
Storbritannien	54	49	(1982)
Italien	43	40	(1982)
Nederländerna	37	33	(1983)
Västtyskland	33	35	(1983)
Frankrike	25		
USA	23	19	

Observera att tabellen avser löntagare. Någon uppdelning på tjänstemän och arbetare har, pga källäget, ej varit möjlig att göra för en så "färsk" period som 1980—84. Det står dock helt klart att om tabellen enbart redovisat tjänstemännens organisationsgrad hade skillnaden mellan länder med hög och låg organisationsgrad blivit ännu större. Om endast privatanställda tjänstemän tagits med hade den vuxit ytterligare. Källor: bl a Anders Kjellberg Facklig organisering i tolv länder, Arkiv förlag, Lund 1983.

Som synes delar Frankrike bottenplatsen med USA. Sedan 1960-talets slut har Italien ryckt fram och gått om bl a Västtyskland, där endast 35 procent av löntagarna är fackligt anslutna. Fackföreningarnas historiska hemland, Storbritannien, ligger ungefär mitt på listan.

Danmark ligger strax efter Sverige, men Norge kommer först längre ned.

Det är tack vare de svenska tjänstemännens internationellt sett unikt höga fackliga organisationsgrad som också den genomsnittliga organisationsgraden för löntagare (arbetare och tjänstemän) blir så hög i Sverige.

Varför är då den svenska tjänstemannarörelsen så stark? Ja, det beror i varje fall inte på att något tvingar tjänstemännen att gå in i en fackförening. I en del andra länder — som Australien, Storbritannien och USA — är det inte ovanligt att fackföreningarna uppnått avtal om s k closed shop. Då förbjuds arbetsgivaren att anställa oorganiserad arbetskraft. Visserligen leder systemet till 100-procentig anslutning på vissa företag, men det är inte endast detta som avgör en fackförenings styrka.

Inte heller det faktum att arbetslöshetskassorna är knutna till facket i Sverige, liksom i Danmark, har spelat någon större roll för den höga svenska organisationsgraden bland tjänstemän. Tjänstemännens A-kassor kom igång ganska sent (se sid 10 i detta nr). Tjänstemannarörelsens tillväxt inleddes långt innan A-kassorna bildades.

Den löntagargrupp som historiskt sett haft allra svårast att sluta sig samman för att tillvarata sina intressen är det privata näringslivets tjänstemän.

I inget annat land har privatanställda kontorister, tekniker m fl en så hög facklig anslutning som hos oss (ca 80 procent 1981). Unikt är också att praktiskt taget alla industritjänstemän i Sverige (utom arbetsledare och civilingenjörer) tillhör en och samma tjänstemannafackförening: SIF (Svenska industritjänstemannaförbundet.

Tack vare att organiseringen skett vertikalt har slagkraftiga fackförbund som SIF och SKTF (Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund) skapats. Att en uppsplittring på många små förbund motverkar en hög facklig anslutning framgår av förhållandena i Norge. Där är de privatanställda tjänstemännens fackanslutning avsevärt lägre än i Sverige.

FORSKAREN ANDERS KJELLBERG MENAR ATT SVERIGE HAR VÄRLDENS STARKASTE TJÄNSTEMANNARÖRELSE.

USA ett fackligt U-land

USA framstår för en del som ett föregångsland. USA var det första land där bilen blev ett massfenomen. I dag är amerikanska datorföretag överlägset ledande i världen. Men USA är inte världsetta på allting. Du vet kanske att miljontals amerikaner lever under existensminimum och att arbetslösheten är hög. På dessa områden ligger Sverige klart före USA. Vi är vana att alla garanteras en viss minimistandard, vare sig det sker genom fackföreningarnas låglönesatsningar eller genom den välfärdspolitik som stat och kommun bedriver. Varför är det så i Sverige, men inte i USA?

En viktig del av svaret ligger i att löntagarna (arbetare och tjänstemän) som kollektiv inte lyckats hävda sig på samma framgångsrika sätt i USA som i Sverige.

Kontorspersonal, förmän och andra tjänstemän betraktades ännu för 50—60 år sedan, också i Sverige, som arbetsgivarens personliga medhjälpare och företrädare. En arbetsgivare skulle kunna ''lita på'' sina tjänstemän i alla lägen. I USA råder fortfarande detta synsätt.

I själva verket är inte ens var femte amerikansk löntagare med i facket och andelen fackföreningsanslutna har sjunkit de senaste 30 åren, under senare år i allt snabbare takt. Bland tjänstemännen är siffran lägre än för löntagare i snitt. Högst var tionde privatanställd amerikansk tjänsteman tillhör facket. Den mycket låga amerikanska genomsnittssiffran för löntagare hindrar inte att **vissa industriarbetargrupper** på större arbetsplatser är välorganiserade. Till dem hör bil- och stålarbetarna, där 80 procent är med i facket.

Som framgår av namnet Svenska Industri**tjänstemanna**förbundet har de svenska tjänstemännen **egna** fackföreningar. Internationellt sett är det långt ifrån någon självklarhet. I t ex USA och Västtyskland tillhör industritjänstemännen arbetarnas fackföreningar inom branschen i fråga. Det har fått tjänstemännen att känna sig fackligt ''hemlösa'' och gjort dem tveksamma till fackligt medlemskap.

Avgörande för tjänstemannafackens snabba tillväxt under 1930-talet var att TCOs föregångare, DACO (De Anställdas Centralorganisation, bildad 1931), drev fram en lagstiftning (1936) som skyddade de privatanställda tjänstemännens rätt att bilda fackföreningar och förhandla om kollektivavtal.

Det medverkade till att företagsvisa strider om rätten att bilda fackföreningar, som varit — och är — så vanliga i t ex USA och Storbritannien undvikits.

Att de svenska tjänstemännen valt att stå på egna fackliga ben markeras ytterligare av att de har egna fackliga centralorganisationer. I bl a Storbritannien och Norge tillhör en hel del tjänstemannafackföreningar arbetarnas landsorganisationer.

Fackklubbarnas decentraliserade roll

Svensk tjänstemannarörelse utmärks inte bara av starka centralorganisationer och fackförbund. På de enskilda arbetsplatserna finns det också ett helt nät av fackklubbar (se Perspektiv nr 1 1985).

När det gäller satsningen på fackklubbar har svensk tjänstemannarörelse med framgång efterliknat arbetarnas fackföreningar. Dessutom har LO hela tiden haft en positiv inställning till att tjänstemännen gått in för egna, slagkraftiga organisationer på såväl lokal som central nivå. Därigenom har man i Sverige undvikit uppslitande tvister om vilka fackförbund tjänstemännen skall tillhöra.

I själva verket är svensk fackföreningsrörelse på en och samma gång mer centraliserad och **mer decentraliserad** än i många kontinentaleuropeiska länder, där fackklubbar åtminstone fram till 1960-talets slut nästan var något okänt.

Genom fackklubbarna blir fackföreningen något påtaglig direkt på arbetsplatserna och som medlemmarna kan kontakta utan svårighet. Det har utan tvekan bidragit till att det i Sverige närmast är en självklarhet att tillhöra facket. □